

Милош Кнежеввић^{1*}

МИГРАНТСКА КРИЗА У ФОКУСУ
ДЕМОПОЛИТИКЕ**

Сажетак

Мигрантске кризе су у већини историјских случајева изазиване ратовима или неиздрживим економским невољама. Свака мигрантска криза испољава социјалне, политичке и културне премисе утемељене на изразитој демографској динамици. Миграције, поготову велике по обухваћеним пространствима и масовне по броју миграната, испољавају се као пролаз и прелаз, прелазак у дословном значењу усмереног кретања и циљане промене места обитавања у простору.

Масовни покрети становништва из Африке и Азије ка Европи снажно су мотивисани. Мада је и Европа Уније са Америком одговорна за мигрантску кризу, покретачки импулси се не налазе примарно у Европи него изван ње, у областима у којима су људи узнемирени и одакле људи полазе градећи наду да ће тамо где желе да оду бити боље. Полазишта су неразвијени, аномични и анархични, ратовима пометени геоекономски експлоатисани простори светске капиталистичке периферије. То су, такође, некадашњи простори европског колонијализма, а сада неодрекнуте сфере евроамеричких геоекономских и геополитичких интереса. Са

* Сарадник Института за политичке студије и главни уредник часописа *Национални интерес*

** Овај рад је настао као резултат делатности на научном пројекту бр. 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

тих простора се домицилно становништво масовно иселава и морем и копном запућује ка Европи као месту будућег живљења!

У раду аутор сматра да је у фокусираним и методичним истраживањима проблема становништва потребан ослонац у више научних дисциплина. Политичке детерминанте и консеквенце демографских збивања упућују на потребу политиколошке анализе. У текућим тумачењима проблемском пољу миграција се најчешће прилази кроз призму статистике. Потребно је, међутим, демографске аспекте евидентираног стања становништва довести у везу са политичким и геополитичким процесима. Тиме слика савремених миграционих токова ка Европи свакако може да се употпуни.

Кључне речи: миграциона криза, рат у Сирији, ратне миграције, геополитика, демополитика, миграционе трасе, полазне области, пролазне и долазне земље, азил, интеграција, Србија, Европа, Европска унија, исламски тероризам, Калифат, велике силе

*Ко бежи не бира пут.
Народна изрека*

Уместо увода: Како разумети мигрантску кризу?

Као и свакој опаженој кризи која се збива у људском свету и мигрантској кризи се може прићи без опсежнијих тумачења и дубљих разумевања. Ипак, уважавајући интуиције при првим опажајима европског и балканског „догађања миграната“ разборито је, и мимо предрасуда и предразумевања, трагати за узроцима кризне појаве. Актуелна мигрантска криза указала је на потребу стварања и примене мултидисциплинарног модела разумевања сукоба 21. века. До сада коришћени модели, получени из ауторских мегатеорија и политичких доктрина, попут различитих проглобализацијских или антиглобализацијских приступа, транзиционих неолибералних формула, обрасца „новог светског поретка“, или „судара цивилизација“, сукоба религија и култура, свет-

ског система, постимперијализма, различитих постмодерних теорија, доктрина тзв. мекане и тврде моћи, хибридних и асиметричних конфликта, интервенција, ратова... показали су се као несаобразни догађајима и тиме недовољни за потпуније разумевања супротности и противречности савременог света.

У историјском погледу, савремена мигрантска криза повратила је важност пропитивања просторних димензија европске популационе конфигурације. Актуелна и претходне мигрантске кризе су зналце класичне и модерне геополитичке теорије потсетиле на првобитно разумевање тог приступа друштвеним и политичким феноменима, коју је одавно извршио Рудолф Кјелен. У једној од најранијих подела геополитике заслужено место пронашла је и *демополитика*.¹ Усредсређена демополитичка рефлексија добија на значају у ситуацијама нараслих демографских проблема.

Док геополитика првенствено обухвата процесе промена у простору и промена простора, дотле се демополитика дотиче политичких условљених процеса у становништву.² На изглед хаотична демополитика је реafirмисала је важност критичке геополитичке интерпретације мигрантских процеса.³ Чак је и међу прононсираним еврократама, из разних идеолошких разлога крајње несклоним специфичним геополитичким идејама и интерпретацијама, ојачао осећај за континенталну просторност, праћен сазнањем да се геополитика „после свега“ вратила у европске и светске односе.⁴ Поред

1 Један од зачетника геополитике Кјелен је своје учење о држави поделио на неколико целина. Кјелен државу третира као: 1) пространство - геополитику; 2) народ – демополитику; 3) кућанство (економију), друштво (социјалитет) и; 3) регимент (владу, власт). Видети: Кјелен Рудолф, *Држава као животни облик. Модерна државна теорија*, посебно, глава „Држава као народ (демополитика)“, стр. 75-124, издање Ђ. Ђурђевића, Београд-Сарајево, 1923.

2 Семјуел Хантингтон је, такође, уочио значај миграционих токова за општу визуру геополитичких односа. Видети; Хантингтон Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, глава „Имиграција“, стр. 220-229, ЦИД, Подгорица - Романов, Бања Лука, 2000.

3 О вези миграција са тероризмом, видети: Анђелковић Драгомир, „Авет геополитичког тероризма“, главе „Исламска агресија“, стр. 2, и „Отомански дух“, стр. 3, интернет адреса: <http://www.vidovdan.org/aktuelno/item/72103-dragomir-andelkovic-avet-geopolitickog-terorizma>

4 Видети: Фишер Јошка, „Повратак геополитике“, дневник *Данас*, 3. новембар, 2015, стр. 15.

многих криза које су задесиле Европу, повратку геополитике допринели су и поремећаји који је изавао мигрантски талас.

Савремена мигрантска криза је узрочно-последична криза, што значи да као већ настали поремећај изазива и многе друге поремећаје којих не би било без њеног дејства, али, исто тако, она је и узрокована чиниоцима који су је претходно обликовали а можда ни до овог часа нису довољно познати. Узроковање и настанак мигрантске кризе догодило се у прошлости; њено савремено одвијање обухвата садашњост а, по свему судећи, са мигрантском кризом ће се Европа суочавати и у будућности. Отуда је неопходно имати у виду конкретну историјску димензију кризе која садржи и одређене хронополитичке компоненте.

Када се нешто не разуме као претходно у једном времену развој догађаја обично омогући да уколико се жели буде схваћено у последичном времену. Мигрантска криза се не може схватити изван историјског времена; временски аспекти мигрантске кризе једнако су важни као и просторни. Хронополитика мигрантске кризе упућују, дакле, на тумачење и разумевање временске деонице у којој је криза избила и ојачала. Реч је, у ствари, о преплету фаза и етапа у једној одиста дужој историјској етапи у којој је запажено покретање становништва из полазних области Блиског истока и севера Африке ка Европи, али, исто тако, и у првим моментима изненађујућих локалних дешавања у Србији.

Та локална и сегментарна дешавања су, заправо, била осмишљени и управљани временско/просторни тестови за каснија много масовнија и драматичнија кретања миграната важном европском копненом рутом на Балкану. Реч је, да боме, о наизглед немотивисаном покретању дела албанског становништва са Косова и Метохије у северном правцу, ка граници Србије са Мађарском и Хрватском. Многим посматрачима су покрети дисциплинованих колона Албанаца кроз Србију у зиму, током јануара и фебруара 2015. године, измицали разумевању, да би тек касније, са масовним наиласком ваневропских миграната отпрва несхваћени догађај био уклопљен у много крупнију мигрантску „слагалицу“.⁵

5 Видети: „Мађарска враћа Албанце у Србију“, дневник *Политика*, 10. фебруар 2015, стр. 1, и 5. Такође: Филимонова Ана, „Шта смерају албанске избеглице?“, дневник *Новости*, 23. фебруар 2015, стр. 16; Бајрами Агон,

1. Мигрантски бумеранг ефекат на стару Европу

У веродостојним интерпретацијама узрока и последица текуће мигрантске кризе која обухвата три континента, Африку, Азију и Европу, назире се једна недовољно прихваћена историјска поука. Европа сабрана у делу Уније као да још увек није способна да промисли комплекс узрока који су је суочили а потом драматично увукли у мигрантску кризу. Без разматрања узрока изгледа као да је мигрантска криза безузрочна, недетерминисана и слободно препуштена спонтаним утисцима. У савременим демографским и популационим истраживањима, међутим, одавно је познато да миграције нису увек спонтане, да је миграцијама не само могуће управљати политичким и другим средствима, него и да се то увелико чини.⁶

Избијању и распламсавању мигрантске кризе проналазе се веома различити, а почесто и невероватни интереси и мотиви, поводи и разлози, одговорности и кривице... Тако се, на пример, као узроци савремених миграција наводе дејства великих сила, пре свих: Америке, Велике Британије, Француске, Немачке; Европске уније и НАТО; затим Русије; регионалних сила попут Турске и Израела; малих земаља попут Сирије и њеног председника Башара ел Асада; потом; Ирака и хаотичног стања после ликвидације Садама Хусеина; међународни тероризам и насиље тзв. Исламске државе (тзв. Калифата); милитантни ислам, Осама бин Ладем и Ал каида; финансијски интереси крупног капитала, профитни интереси мултинационалних корпорација и енергетског сектора (пљачка нафте!); деловање ММФ-а и нетранспарентних, тј. криптолитичких организација попут Трилатералне комисије; богатих и утицајних појединаца као што су нафтни шеици или Ђерђа Сороса, итд.⁷

„Бег безнадежних“, дневник *Данас*, 14-16. фебруар 2015, стр. II; Анђелковић Драгомир, „Косово, мигранти и ‘европске вредности’“, дневник *Политика*, 3. септембар 2015, стр. 14.

6 Отоме: Бобић Мирјана, *Постмодерне популационе студије*, глава „Управљање миграцијама“, стр. 120-121, Институт за социолошка истраживања – Чigoја штампа, Београд, 2013.

7 На скали откривених узрока мигрантске кризе налази се одиста велики број актера. Оно што, међутим, превладава у западним пропагандним тумачењима

Иако је најснажније узроке мигрантске кризе потребно тражити у жртвеном положају заосталих и сиромашних северноафричких, блискоисточних и средњеазијских земаља погођених разорним сукобима, интервенцијама и ратовима, конфликтни аспекти узрочности се у медијима „главног тока“ немарно превиђају и намерно заташкавају. Изостаје делатна европска ауторефлексија која би могла да формира свест о негативним повратним спрегама високо ризичних сукоба у европском суседству са неизбежним бумеранг-последицама које се у текућем времену дешавају на Старом континенту.

Медијско „упевано“ генерисање симпатија и солидарности једне врсте Европљана са придошлим избеглицама из политекономском деструкцијом обухваћених неевропских области, настаје на основу бриселских препорука и смерница натоизоване свести. Тако креирана евроунијска и НАТО емпатија према мигрантима – лишена препознавања и тумачења узрока мигрантске кризе – отежава сазнајни критички дискурс. Мигрантска криза се, заправо, политичким инструментима натурализује, па тако у медијским представама све више наликује природној непогоди на коју једва може да се утиче људским средствима.⁸

Прећутно усвојена агенда средишта европске политичке моћи гласи: право првенства у опажању и доживљају мигрантске кризе имају хумани однос, увиђавност и саосећање Европљана према избеглицама, док је поимање разлога њиховог поласка, проласка и доласка на просторе Старог континента, за сада а можда и трајно, у другом плану. Гијом Фај је приметно да се: „Снага овог освајачког миграторног

је свођење узрока и узрочника на два главна: „злог“ али жилаво отпорног лидера Сирије Башара ел Асада и, најзад, апсолутно злоћудну Исламску државу. Видети, типичан пример редукције узрочних фактора: Крамер Дејвид, „Асад и Исламска држава изазвали избегличку кризу“, дневник *Данас*, 24. септембар 2015, стр. 13.

- 8 Као пример натурализовања мигрантске кризе може да послужи истицање појаве тзв. климатских избеглица. Указивањем да је на десетине милиона људи у свету погођених природним непогодама и катастрофама принуђено на расељавање, релативизују се антропогени чиниоци покретања становништва. Глобално загревање, суше, поплаве, ерозије, ширење пустиња... свакако утичу на миграциона кретања. Али, савремену миграциону кризу пре свега обележава деструктивно људско понашање и политичком вољом изазвани ратови. Видети: „Стижу климатске избеглице“, „Досије“, дневник *Политика*, 4. јануар 2016, стр. 4.

тока заснива на осећању сажаљења према 'избеглицама', посебно оних који долазе бродовима и даве се, што су створили системски медији у нестабилном емоционалном јавном мњењу.⁹

Упоредо са озваниченом емпатијом нарастају и утисци о пробуђеним опасностима. Као кључне опасности по европски мир и унутрашњу стабилност одређене су врсте нетолерантних и дискриминаторних појава према странцима.¹⁰ И одиста, у Европи нарастају дискриминаторни поступци, попут: ксенофобије, расијализма, расизма, исламофобије, антисемитизма, славофобије, сегрегације, апартејда и сл.¹¹

У полит-медијском генерисању „коректних“ колективних симпатија према изваневропским мигрантима крије се, међутим, једна унутаревропска аморална противречност. Супротно од грађанске равнодушности житеља Уније, те еврократске солидарности и симпатија према континуираним евроамеричким интервенцијама и ратовима погођеним земљама ваневропских народа, и даље се инсистира на толерантном и хуманом ставу према мигрантима. Хуманизам је свакако неопходан али се чини као да је европско саучествовање у америчким ратовима узрочно неповезана „прича за себе“, док је наилазак мигрантских маса у Европу Уније прича коју би сви Европљани без изузетка, аликвотно и саосећајно требало да поделе. У погледу међуконтиненталне одговорности терет мигрантске кризе је неравномерно и неуравнотежено распоређен. Чини се, дакле, као да узастопне западне, тј. евроамеричке војне интервенције у Азији и Африци, те ратови и окупације на тим подручјима ама баш ничим нису повезане са комешањем локалног живља и мигрантским запућивањима ка Европи Уније?! А итекако јесу!

9 Фај Гијом, „Почиње освајање Европе“, наднаслов „Избегличка криза и почетак краја цивилизације“, недељник *Печат*, бр. 418, 29. април, 2016, стр. 44. О томе: Кнежевић Милош, *Евроскептицизам. Где је Европа? III евроскептичких фрагмената*, глава „Европљани и странци“, стр. 88-89, Заслон, Шабац, 2008.

10 О томе: Кнежевић Милош, *Евроскептицизам. Где је Европа? III евроскептичких фрагмената*, глава „Европљани и странци“, стр. 88-89, Заслон, Шабац, 2008.

11 Видети: Хорват Срећко, Жижек Славој, *Шта Европа жели?* глава „Нисам расиста, али... црнци долазе!“, стр. 126-138, Лагуна, Београд, 2014.

2. Миграциони облици кризе

Само забринути поглед на потресне призоре лица очајних миграната није довољан за разумевање њихових избегличких повода и исељеничких разлога, јер су већ и сами медијски понуђени призори резултат тенденциозне селекције и визуелног формирања према идеолошким упутствима за политичку употребу. Зато је у разматрању мигрантске кризе потребно узети у обзир и психолошке и криптополитичке процесе, а не само оне који су лако видљиви и, како се ритуално истиче, транспарентни.¹² Пракса скриване и тајне политике није превладана ни у савременим условима „прозрачног демократизма“, штавише обим и тежина те у бити ауторитарне праксе се свакодневно увећавају.

Следећи такво становиште руски историчар Валериј Алексејев сматра да је „савремени проблем избеглиштва диригован, уплетен у сценарио глобалне деструкције са јасно подељеним улогама међу глобалним играчима – с једне стране иза овог егзодуса стоје династије нафтних шеика Персијског залива, с друге политичке снаге са некадашњег поствизантијског простора које сањају обнову Византијског царства, и с треће, то су кључне фигуре Новог светског поретка које удобно смештене иза океана усмеравају хаос на Блиском истоку, истовремено себе представљајући пријатељима Европе.“¹³

Међу тумачима узрочности уочљиви су и они који у процесима савремених миграција препознају одиста неприхватљиве методе и праксе социјалног инжењеринга.¹⁴ А

12 Према обављеним анкетама међу грађанима Србије ионако превладава уверење да су актуелне миграције планиране без увида јавности, тајно. Од преко хиљаду испитаника чак 71,9% сматра да је реч о прецизно организованим и потом спроведеним миграцијама. Видети теренско/телефонско истраживање које је спровео тим НСПМ-а. Интернет адреса: <http://www.nspm.rs/istrzivanje-javnog-mnjenja/istrzivanje-srbija-oktobar-2015.html> Приступљено јануара 2016.

13 Алексејев Валериј, према: Јовановић Наташа, „Европа је уморна против Бога“, поднаслов „Како је православна интелигенција одговорила на питање хришћанског поимања велике миграционе кризе?“, недељник *Печат*, бр. 417, 29. април 2016, стр. 44.

14 Видети: Симеуновић Драган, „Миграције и национални интерес Србије“, глава „Миграције као резултат социјалног инжењеринга“, *Национални интерес*, бр. 3, 2015, стр. 125-126.

управо се у таквој врсти демополитичког управљања просторном судбином становништва испољава охола склоност одлучивању и деловању изван увида и учешћа јавности. Одатле ни актуелну мигрантску кризу није могуће појмити само у њеним видљивим последицама, нарочито не без интерпретативног уважавања криптополитичке праксе која ју је обликовала.¹⁵

Масовна појава изваневропских миграната на Старом континенту је очити знак дуготрајнијег и обимнијег кризног поремећаја. Мигрантска криза је, уосталом, само једна од криза у склопу више интерактивних криза које су погодиле Европу у последњих десетак и више година. Врх амплитуде мигрантске кризе 2015-2016. суперпонирао се са првом и другом финансијском кризом које су Европу потресле 2008. и 2011. године, а потом и са ратном кризом у Украјини и дужничком кризом у Грчкој, дуготрајним и мучним кризама које у очекивању каквог-таквог расплета још увек нису окончане. Све то утицало је на поремећаје институционалних, нормативних и процедуралних основа Уније која се нашла у изнуђеним околностима преображаја сопствене структуре, тј. својеврсне транзиције ка нечему што још увек није довољно познато и сасвим извесно.¹⁶

3. Демографија и демополитика Европе (Уније)

Економски снажна Европа је запала у суморно стање демографског опадања. Иако на Старом континенту у целини живи око пола милијарде људи, Европа се постепено депопулише повлачећи се у све несигурнију континенталну кућу – „тврђаву Европу“. У већини европских земаља - укључујући у највећој мери и Србију - наталитет драстично пада, морталитет расте док укупан број становника незаустављиво опада. У односу на многољудне континенте, пре свих Азију и Африку, Европљани демографски слабе.

15 О томе, видети: Waterfield Bruno, „Secret EU plan to throw out the thousands of migrants“, *The Times* 7. October 2015. Такође: Хайзенко Петер, „Western Union и спланирована логистика миграционих потокова“, адреса: <http://www.anderwelonline.com>. Приступљено јануара 2016.

16 Видети: Чупић Зоран, „Европска унија у транзицији“, глава „Шта, куда и како даље?“, стр. 94-99, зборник *Криза Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2013.

У планетарним оквирима Европа осетно губи обележје виталности. Колико-толико демографско одржање Европа дугује појачаном приливу ваневропских миграната. Тиме, међутим, нису отклоњене дилеме у којим реалним модусима популационе политике Европа у целини може да оствари повољан генерацијски однос старог и младог репродуктивног становништва и тиме поврати некада неспорну снагу доминантне виталности? Да ли је то могуће постићи усељеничким „заменама“ и подмлађивањем¹⁷? Демографи који на мигранте гледају из позитивног репродуктивног и виталистичког угла према њима гаје очајничке наде спаса од претње демографске апокалипсе Европе.¹⁸

Европа је, наиме, све теже оптерећена са структурно и процесно преплетеним демографским, и мигрантским проблемима.¹⁹ Неамортизована навала миграната изазвала је снажне побуде не само међу политичарима и експертима у централним органима Уније него и свим Европљанима, да се замисле над контруктивним и деструктивним ефектима мигрантске кризе у суседству“ и властитом „дворишту“.²⁰

Одатле је лако установити колико је актуелна мигрантска криза изазвала недоумица око будућности европских на-

17 О томе: *Replacement Migration: Is It A Solution To Declining And Ageing Population?* United Nations Population Division, 17.March 2000. Интернет адреса: <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/migration.htm> Приступљено јануара 2016.

18 Хрватски демограф Дражен Живић сматра да избеглички талас, за сада, не указује на промену демографске структуре транзитних земаља, али не пориче могућност да се то ипак догоди уколико избеглице остану у тим земљама из геополитичких разлога. Видети: „Избеглице у Европу доносе своју виталност“, наднаслов „Дражен Живић, хрватски демограф о избегличкој кризи“, дневник *Данас*, 29. октобар, 2015, стр.10.

19 Научна артикулација ове повезаности огледа се у више конституисаних дисциплина, попут: демографије, географске демографије (геодемографије), науке о становништву, популационе политике, демографске политике (демополитике), миграционе политике итд. У политичким праксама се, међутим, примењује: управљање људским ресурсима, популациони менаџмент, етнонационални инжењеринг и сл.

20 О томе: Јанковић Слободан, „Политика ЕУ према источном и јужном Медитерану“, *Национални интерес*, vol. 21, бр. 3, Београд, 2014, стр. 71-91. Такође: Стојановић Никола, „Криза у медитеранском суседству: тест за миграциону политику Европске Уније“, *Међународна политика*, vol. LXVII, бр. 4, Београд, 2015, стр. 328-348.

ција захваћених тектонским променама историјски насталих националних структура. У политичком животу Европске уније мешају се страхови од исламистичких фанатика, терориста и Исламске државе, са страховима од ваневропских избеглица муслимана. Границе сумњи и зазора, те бојазни и страхова Европљана према те две појаве нису увек јасно повучене.²¹

У погледима на негативно демографско стање још увек није постигнут пронаталитетни консензус међу европским естаблишментима. Финале *демографске декаденције* означава реална могућност биолошке катастрофе Старог континента. Сасвим је могуће замислити да у једном часу Европа може бити насељена неевропљанима који испољавају много снажнији потенцијал биолошке репродукције. Страхује се да Европљани у једном не тако далеком часу могу постати енклавиране мањине на завичајном континенту који им је, како су уверени, некада славно припадао. Такава Европа више не би личила на себе, био би то етнонационално и демографски темељно редизајниран Стари континент!²²

Такве страхове за одржање идентитета староконтиненталног завичаја, међутим, не деле планери и заступници антиевропске потребе разбијања етничке хомогености не само појединачних европских нација, него и још увек аутентичне европске слике Европе. Они се, наиме, залажу за радикалне мере разбијања партикуларне, етничке и верске хомогености Европе стихијним и масовним усељавањем ваневропских миграната на Стари континент. Смишљени хаос етнонационалног хетерогенизовања појединих европских земаља и Европске уније у целини, процес је који би требало да доведе до губитка вредности и самозаборава историјског порекла на стадијуму друкчије, тј. разнородне европске помешаности усељеничког, тј. америчког типа. Речити пример бруталних становишта социјалног и етничког инжењеринга пројектовањем африканизације и азијатизације Европе дао је Питер

21 О томе: „Већи страх од избеглица него од Исламске државе“, наднаслов „Осам европских криза“, дневник *Политика*, 7. март 2016, стр. 4.

22 Видети: Трифковић Срђа, *Сенка михада. Ислам: догма, историја, амбиција*, глава „Трансформисани континент“, стр. 368-373, КЗ, Београд, 2007.

Сатерленд корпорацијски директор, банкар и „експерт“ УН за популациону политику и миграције.²³

Хетерогенизовање еволутивно насталих друштвених и културних стања националних држава, не би довело у питање не само перспективе одрживости појединих европских држава него и Европске уније у целини. Поред тога, актуелни масовни покрети становништва из Африке и Азије ка Европи имају веома снажне изворне мотиве и унутрашње разлоге. Узроци миграција се, условно речено, не налазе примарно у Европи него изван ње, у неразвијеним и сиромашним областима у којима су људи узнемирени и одакле људи са мучнином и горчином полазе, градећи наду да ће тамо где желе да оду бити боље. На полазним местима емиграције покренуто становништво више не проналази довољне разлоге за останак.

Полазишта су неразвијени и заостали, аномични и анархични, ратовима пометени и експлоатисани геоекономски простори светске капиталистичке периферије.²⁴ Људске масе из тих области, унижене до статуса поданика, разапете су између волунтаризма диктатора, отуђених ауторитарних режима, војних хунти и корумпираних припадника политичких и економских елита. Као „шлаг“ на блискоисточној енергетској „торти“ разлива се експлоатација бескрупулозних мултинационалних компанија. Финансијске и корпорацијске елите Запада иду руку под руку са војним естаблишментима. Уједињује их оно што настоје да прикрију и никад не признају, психолошким језиком изречено: егоизам и посесивност, експанзионизам и агресивност, похотљивост и похлепа.²⁵ Пространа област у којој склоп западних не-

23 О томе: Nimmo Kurt, „Goldman-Sach Boss, Bilderberg Member Peter Sutherland: Europe Needs More Refugees From Africa, Syria“, *Infowars*, June 29, 2015. Интернет адреса: <http://www.infowars.com/goldman-sachs-boss-bilderberg-member-perter-sutherland-europe-needs-more-refugees-from-africa-syria/> Приступљено јануара 2016.

24 Видети: Ђиријаковић Зоран, *Глобална Африка. Последице глобализацијских и модернизацијских процеса јужно од Сахаре*, глава „Постколонијално стање“, стр. 44-50, и „Хронична беда“, стр. 73-79, Архипелаг, Београд, 2013.

25 О томе: Вучинић Драган, „Похлепа је узрок кризе у Сирији“, „Исламски теолог Шеих Хосеин у САНУ о исламу и будућности новца“, дневник *Новости*, 8. октобар 2015, стр.10.

околонијалних и неоимперијалних порока истрајно делује управо је Блиски исток. Са тих простора се домицилно становништво, већ подуже време масовно исељава и морем и копном запућује ка Европи као простору будућег живота!

4. Полазишта као простори исељевања

Зар није разумљиво да се пре сваког мигрантског проласка и доласка извиде и препознају полазишта миграната. Тачни увиди у стања миграционих полазишта потребни су тумачима са пролазних и долазних простора. Без јасних увида завладала би збуњеност око порекла и тачних адреса придошлица која би се, у тачки максималне конфузије, испољила у утиску да су мигранти дошли безразложно, из небуха и ниодкуда.

У свакој мигрантској кризи делују закони кретања у физичком простору. Поред људског фактора, миграције наглашавају изузетну важност географије. Мигрантска полазишта и долазишта стоје у симетричном физичком, кинетичком и логичком односу кретања миграната. Простори са којих се мигранти покрећу из својих земаља ка прекограничним одредиштима су полазне области и земље миграције. Да ли ће се избеглице икада вратити на своја полазишта, када и како ће то учинити, зависи од следа конкретних историјских околности. Историја многим примерима сведочи да су се привремене миграције временом преображавале у трајна имиграциона стања промењених демографских структура становништва.

Покретачки мигрантски мотиви указују на два индивидуална и колективна стања свести и воље: а) намеру да се напусти сопствена земља у којој се, из снажних разлога, више не жели останак, и; б) намеру да се доспе у оне „обећане земље“ које су у свести и емоцијама обликоване као простори позитивне жеље. Мигрантске тежње су, дакле, у одређеној секвенци двоструке: негативне у односу на домицилне земље које се напуштају, а позитивне у односу на земље до којих желе да се допре и у њима остане.

Да би се схватило осциловање негативних и позитивних мигрантских тежњи у базичним смеровима и трасама

кретања ка Европи потребно је протумачити оно што реалне и потенцијалне мигранте разочарава, колеба и разуверава у перспективе живота у сопственим земљама. Исто тако, потребно је имати у виду и све оно што их привлачи, чини одлучним и покреће у намерама настањивања у „обећаним земљама“ на другом континенту. Колективна психологија је важна! Потребно је, наиме, пропитати ону психичку тачку преваге између жеље за останком и одласком, која се означава као одлучујући *pull-фактор*.

Познато је да се у ратним миграцијама највећи број избеглица задржава у најближим безбедним областима, понајвише у земљама које се непосредно граниче са земљама обухваћеним сукобима и ратним дејствима. У актуелној мигрантској кризи то није дословни случај. Иако је одиста навећи број избеглица из Сирије, Ирака и Авганистана, у сабирним логорима у Либану, Јордану и Турској, њихове мигрантске намере увелико превазилазе поменуте земље прихвата.

На хоризонту исходишних мигрантских очекивања су најбогатији делови Европске уније а не, на пример, неке развијене и богате арапске земље, попут Саудијске Арабије, Кувајта, Бахреина, Уједињених Арапских Емирата и сл. Нема ни помисли да би се све бројнији арапски мигранти могли усмерити ка Израелу! Стара Европа је постала мигрантски неповратно уточиште - есхатон потенцијално милионских маса избеглица из Африке и са Блиског истока.

5. *Колико је Европи одиста близак Блиски исток?*

Највећи број миграната се ка Европи запућује са Блиског истока, из земаља Магреба и северне и подсахарске Африке. Од краја Другог светског рата, током више од седам деценија Блиски исток је перманентно био политички несређен простор и међународно кризно жариште. Замисао арапског јединства није могла да буде остварена не само на панарапски него ни на било који други начин. Уместо постколонијалне геополитичке кохерентности и какве-такве етничке хомогености, арапски свет је остао да пребива у

све већем нереду.²⁶ Најзад се догодила велика сеоба делова арапског и других народа.

Индустријским развојем земаља центра светског капиталистичког система и увећањем потрошње становништва енормно су увећане потребе за енергентима које су управо земље тзв. Нафтопотамије поседовале на својим територијама. Избијање енергетских криза у последњој трећини прошлог века указало је на раст значаја контроле ресурса на Блиском истоку. Блискоисточне области древних цивилизација, исламске религије и нафте и гаса остале су објект бескрупулозног геоекономског и геополитичког надметања великих сила.²⁷ Ти значајни простори, протумачени у холистичком маниру Халфорда Макиндера, припадају подужном ободу евроазијског „Срца земље“.²⁸

После краха хладноратовског биполаризма и источно-европског комунизма велике силе су настојале да учврсте

26 Видети: Хантингтон Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, глава „Ислам: свет без кохезије“, стр. 194-199, ЦИД, Подгорица - Романов, Бања Лука, 2000. Затим: Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, глава „Кључни избори и потенцијалне претње“, стр. 49-57, карта под насловом „Глобална зона потенцијалног насиља“, стр. 53, ЦИД, Подгорица – Романов, Бања Лука, 2001. Такође: Кисинџер Хенри, *Светски поредак*, глава „Исламизам и Средњи исток: свет у нереду“, стр. 85-119, ЦИД, Подгорица, 2015.

27 О томе: Дел Вал Александар, *Исламизам и Сједињене Државе – Алијанса против Европе*, глава „Геополитика нафте: англосаксонска традиција“, стр. 150-160, Службени лист СРЈ, Београд, 1998.

28 Џон Халфорд Макиндер је међу стратешки битне копнене регионе троконтиненталног евро-афро-азијског Светског острва убројио Арабију која је, заправо, географски еквивалент за садашњи Блиски исток. Арабијски простор је, према Макиндеровим мерилима, копнено неприступачнији од простора коју су маритимно приступачни и тиме предодређени за таласократско обликовање. У такве просторе, на пример, спадају европски, монсунски и афрички приобални појас. Протумачено савременим блискоисточним приликама у кризном жаришту налазе се бар три области: европско приобаље (заправо читава ванруска Европа), Сахара у северној Африци и Арабија, тј. муслимански Блиски исток. Арабија је простор одмеравања снага евроазијског телурократског и некадашњег британског а сада англоамеричког, тј. евроамеричког таласократског принципа глобалне владавине. Видети, Макиндер Халфорд, *Демократски идеали и стварност. Студија политике обнове*, поглавље „Гледиште континенталаца“, тачке „Изглед Светског острва“, „Средишњи положај Арабије“, „Арапски покушај да створе Империју“, стр. 84-87, такође, слика бр. 16. „Светско острво подељено на шест региона“, стр. 85, *Метафизика*, Београд, 2009.

савезничке системе и неутралишу реметиоце успостављене геополитичке доминације. То се подразумевало по тријумфалној инерцији глобалне моћи.

Пракса нелегалног и нелегитимног спољнополитичког и војног мешања у бискоисточне прилике се наставила и траје до данас. Први и други заливски рат сведоче о постимперијалном и постколонијалном интервенционизму у региону од виталног значаја за одржање глобалне хегемоније Запада. Од првенствене важности је, у ствари, одржање америчког примата у свим областима од стратешког и ресурсног значаја, укључујући и Блиски исток. У складу са америчким најдубљим доктринарним назорима, можда понајвише Блиски исток!²⁹

У првим деценијама новог миленијума слика се променила. Арапске нације, земље и режими који су изградили економску и политичку независност и пропратили је снажењем војног чиниоца једна за другом су се нашле на удару евроамеричког хегемона. Узастопним војним ударима и превратима енергично су сасечене регионалне и локалне претензије самосталног одлучивања. Погубљењима Садама Хусеина у Ираку и Муарема ел Гадафија у Либији, те политичким притисцима и војним нападима на Башара ел Асада у Сирији, Западу неопходни ресурси су „ослобођени“ и препуштени за неометану корпорацијску експлоатацију.

У блискоисточним геополитичким играма нема невиних. Пре почетка и у току војне интервенције против исламиста и Исламске државе у Сирији руски обавештајни извори су медијски обзнанили појединости о антисиријском и антикурдском деловању Турске. У првом плану је било откриће конкретних видова турске сарадње са исламистичким борцима, ИДИЛ-ом и Ал Багдадијем. Поред организационе и војне помоћи, језгро те сарадње је, у ствари, био и остао шверц опљачкане сиријске и ирачке нафте ка Турској и Европској унији.³⁰ Тиме је у сумњу доведена медијски раши-

29 О томе: Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, глава „Америчка глобална доминација“, стр. 26-34, ЦИД, Подгорица – Романов, Бања Лука, 2001.

30 О томе: „Нафта цихадиста за ЕУ и Турску“, дневник *Политика*, 27. септембар 2015, стр. 1. и 3. Такође: <http://www.independent-co.uk/news/world/europe/russia-acusses-president.erdogans-son-i-low-of-being-linked-to-isis-oil-trade-a6761436.html>

рена слика тзв. Исламске државе за коју су западни медији тврдили да је најбогатија терористичка организација на свету.³¹ Остаје, дакле, отворено питање ко после „колорисаног“ и ракетног рушења арапских режима изабљује тамошња нафтна и гасна налазишта? Да ли то чине непоћудни Сиријац Асад, злогласни „калифа“ Ел Багдади, Нусра фронт, или неко други који то хоће, зна и уме да ради?

Државне структуре и друштвени системи у три наведена подручја нису разбијени само спољашњом ратном деструкцијом већ и унутрашњим урушавањем.³² Рушењем секуларних режима и деетатизацијом некада значајних арапских земаља религијски чинилац је постао пресудан. Већ од 80-их година прошлог века била је уочљива политичка и војна манипулација ривалским верским поделама на тим подручјима. Реактивирање религијског фундамента непомирљиве политике у муслиманском свету трају већ деценијама. Тим процесима су померене границе, преобликоване територије, изазване геополитичке и демографске промене,³³ да би се у савременим околностима догодиле масовне миграције.³⁴

Распадом совјетског блока (комунистички СССР), догађајима на Балкану (Слободан Милошевић) и, најзад, дешавањима на Блиском истоку, амблем глобалног зла и планетарног непријатеља, реално и симболички, преузео је исламски фундаментализам, екстремизам, радикализам и тероризам.³⁵ Као што је Садам Хусеин оличавао најмрачнијег вођу тзв. Алијансе зла, тако исто је и Осама бин Ладем симболисао

31 Видети: „Дихадисти згрћу милијарде“, поднаслов „Само од шверца нафте добијају два милиона евра дневно. Посебан порез на немуслимане“, дневник *Новости*, 11. децембар, 2015, стр. 17.

32 О томе: Кисинџер Хенри, *Светски поредак*, глава „Арапско пролеће и сиријска катаклизма“, стр. 103-107, ЦИД, Подгорица, 2015.

33 Видети: Хантингтон Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, глава „Крваве границе ислама“, стр. 282-285, такође, глава „Цивилизацијски рат и поредак“, стр. 348-354, ЦИД, Подгорица - Романов, Бања Лука, 2000.

34 О томе: Јевтић Мирољуб, „Избегличка криза и религија“, интернет адреса: <http://evroazijainfo.in.rs>; <http://borbazaveru.info/content/view/8302/33/>. Приступљено јануара 2016.

35 Видети: Петровић Иван, *Утицај исламског екстремизма на Ал Каиду. Исламски екстремизам као идеолошка платформа*, глава „Исламски фундаментализам“, стр. 71-76, и „Исламски екстремизам“, стр. 76-79, Службени гласник, Београд, 2015.

фигуру заклетог непријатеља Запада.³⁶ За узврат, у сличном манихејском дискурсу антиамерички расположених арапских политичара и милитаната Америка је словила као „Велики Сатана“ а држава Израел као „мали Сатана“.

Ипак, потребно је рећи да су традиционални ислам, исламизам и панисламизам су нешто више од осећаја религијског идентитета.³⁷ Поред тога, они су и политички став коренито супротан Западу у западњаштву – антивестернизам а тиме и антиевропеизам! Тога су свесни, пре свих и више од свих муслимански интелектуалци. Алжирски писац Буалем Сансал вели: „Мало-помало муслимански свет се поново гради и поново проналази своје првобитне амбиције и своју вољу за хегемонијом. Границе Запада морају бити срушене, јер политички ислам сада има отворен простор у Лондону, Паризу и Бриселу. Можемо веровати да ће за 30 година исламизам владати читавим муслиманским светом, који ће бити уједињен. За 60 година кренуће у освајање западне цивилизације.“³⁸

Шта је, у ствари, био крајњи интервенционистички циљ Запада у арапском свету? Да ли геостратешка контрола плантерано важног простора; геоекономска корист од експроприације нафтних извора; преврати и довођење на власт марионетских режима у клијентистичком статусу; успостављање арапске, секуларне и либералне демократије западног лика? Да ли је у подлози западног интервенционизма прогресистичко убеђење у историјску супремацију либералног модела, или је реч о кобној доктринарној и идео-

36 Видети: Петровић Зоран Пироћанац, *Усама бен Ладем и „Зелена коминтерна“ против јудео-хришћанске цивилизације*, глава „Недржавни актер који масовно убија“, стр. 61-75, и „Алахови лудаци – челично организовано братство“, стр. 105-111, Евро, Београд, 2002. Такође: Кампини Масимо, *Историја Средњег истока, 1798-2006.*, глава „Исламски радикализам“, стр. 156-161, Клио, Београд, 2011.

37 О настанку и историјским визурама панисламизма, видети: Божовић Раде, *Ислам и Арапи. Бог и човек*, глава „Панисламизам: пут ка химеричној нацији“, стр. 230-237, Народна књига Алфа, Београд, 2007. Од иустог аутра, такође: *Пут ислама. Поглед у исламско-арапску културу*, глава „Панисламизам је последњи сан о заједништву свих муслимана“, стр. 299-309, Службени гласник, Београд, 2015.

38 Сансал Буалем, према: Фај Гијом, „Почиње освајање Европе“, наднаслов „Избегличка криза и почетак краја цивилизације“, недељник *Печат*, бр. 418, 29. април, 2016, стр. 44.

лошкој заблуди? Како год, оцвала „муслиманска престројка“ је уместо либералне демократије у арапском свету довела до непрестаних сукоба, пометње и крвопролића.³⁹

Те области су изопачене у локализована хаотична ратишта па је очекивано питање да ли су, заправо, евроамеричке војне интервенције, ратови и тзв. пролећа у арапском свету, уз одлучујућу западну „помоћ“ реинкарнирали исламистичку идеју глобалног „Калифата“. Западни свет је у „планетарном Калифату“ и међу исламским борцима препознао довољно одурног али и инспиративног непријатеља на сваком месту од стратешког интереса широм планете.⁴⁰ Као вестернистички политички конструкт малигног стања у муслиманском свету, медијски се истиче „Исламска држава“ која, према бројним тумачима, настоји да овлада не само регионима Блиског истока, северне Африке и Средње Азије, него и повећим деловима Европе, понајпре и понајвише Балканом.⁴¹

„Исламска држава“ или „Калифат“ није, међутим, савез постојећих држава него магловити „ентитет“, створење репрезентовано и симболизовано хаотичним овладавањем пустињским и неурбанизованим подручјима дезорганизованих и уништених арапских држава. Пре двадесетак година неки

39 Тумач политике Миша Ђурковић сматра да се резултати тзв. арапских пролећа могу свести на пет тачака: 1) Изазвани талас радикалног исламизовања и цихадизовања релативно секуларних и контролисаних режима; 2) стварање мафијашко-исламистичке творевине под именом Исламска држава Ирака и Леванта; 3) распад неколико држава, попут Судана, Либије, Ирака, Сирије, уз помалање будућег Курдистана; 4) покретање из својих седишта око 17 милиона људи, при чему из Сирије око десет милиона; 5) појачана експлоатација енергената и сиромашење ових области, што доводи до екстремизовања и радикализовања омладине. Видети: Ђурковић Миша, „Тероризам, хибридни ратови и вредности – односи Турске и Немачке након тзв. ‘Арапског пролећа’“, *Политика националне безбедности*, годишњак, бр. 1, 2016, стр. 167-168.

40 О односу историјских и савремених димензија реалне и виртуелне појаве тзв. исламског Калифата, видети: Божовић Раде, *Пут ислама. Поглед у исламско-арапску културу*, глава „Халифат и имамамт, два типа власти“, стр. 168-180, *Службени гласник*, Београд, 2015. Такође: Кампанини Масимо, *Историја Средњег истока, 1798-2006.*, глава „Проблем Халифата“, стр. 95-97, Клио, Београд, 2011.

41 О томе: Јакшић Бошко, „Калифат на Балкану“, наднаслов „Досије: Годину дана Исламске државе“, дневник *Политика*, 13. јул 2015, стр. 4.

тумачи блискоисточних и исламских прилика препознавали су наговештаје стварања антиевропског исламског блока држава. То се није догодило, али је настала „Исламска држава“ или „Калифат“ која је, додуше, задржала јако антиевроамеричко својство.⁴²

Потребно је, међутим, имати на уму да није реч о феномену државе за какву вековима знају Европљани, него о појави сасвим друге до сада невиђене врсте.⁴³ Та назови исламска држава је, заправо, парадржавни симулакрум поменутог креирања „умереног“ хаоса у координатама западне постмодерне политике.⁴⁴ Просторе од западног стратешког интереса на Блиском истоку, у споља надзираним границама, обележавају: беспоредак – атаксија; безвлашће – анархија и; безакоње – аномија.⁴⁵ Неред и пометњу у „Арабији“ прати стална хуманитарна брижност тобоже чедних и дистанцираних западних кругова моћи.

У интуитивном а можда колективно подсвесном смислу, указање тзв. Исламске државе и милитантних цихадиста очитовала је наталожене европске страхове од вајкадашње оријенталне опасности. Успавани Европљани са Запада су се после дугог времена на сопственом тлу суочили са забрављеним самоубилачким деловањем исламских „светих ратника“. Америка је, додуше, имала прилику да се сретне

42 Видети: Дел Вал Александар, Исламизам и Сједињене Државе – Алијанса против Европе, глава „Европа суочена са исламским блоком у настајању“, стр. 215-216, Службени лист СРЈ, Београд, 1998.

43 О томе: Weiss Michael, Hassan Hassan, *ISIS – u srcu vojske teorora*, глава „Upravljanje divljaštvom. Nastanak islamske države u Iraku“, стр. 63-73, и „Preporod. ISI pod vodstvom Abu Bakra Al-Bagdadija“, стр. 153-173, Buybook, Zagreb, 2015.

44 Мишел Чосудовски догађаје измишљене реалности објашњава следећим речима: „Уколико анализирамо протеклих тридесет година, а нарочито период после 11. септембра 2001, ми заправо видимо континуирану употребу фолс флег операција, као и тероритичких организација. То је био случај и у Југославији, мислим на све операције које су одиграле у Босни раних деведесетих. Оне су поставиле терен за успостављање ратова на Блиском истоку.“ Чосудовски Мишел, „Терористички напад у Бриселу – Гладно Б“, интервју Биљана Ђоровић, месечник *Геополитика*, април 2016, стр. 28.

45 У том смислу, наративе о посебном поретку у муслиманском свету упутно је схватити релационо и релативно. Видети, на пример, становиште: Хенрија Кисинџера, у *Светски поредак*, глава „Исламски светски поредак“, стр. 85-94, ЦИД, Подгорица, 2015.

са праксом цихада још у ери Роналда Регана, затим на југо-словенском простору у Босни и Херцеговини, али очигледно није хтела да извуче делотворне поуке.⁴⁶

Терористички и геноцидни облик цихадистичког деловања, који је виђен током сецесионих ратова на тлу Југославије, у еврократским круговима није довољно уважаван нити тумачен као општа антизападна, антиевропска и антихришћанска опасност.⁴⁷ Тек када су учестали терористички напади у земљама ЕУ - Мадриду, Лондону, Паризу, Бриселу – појачана је и свест о злоћудном карактеру исламистичког деловања. Иако је несумњиво реч о исламистичким извршиоцима, ипак нису до краја разоткривени и именовани стварни инспиратори, организатори и финансијери терористичких дела.⁴⁸

У западним круговима је запрепашћење и збуњеност, такође, изазвало нагло ширење области под контролом исламиста, свакако изван зона споља „контролисаног хаоса“. Одиста, тзв. простор Калифата се нагло проширио доспевајући преко ненастањених пустиња и нафтних поља до предграђа и градова а онда је, освајајући градове, оцртао територију изван реалне власти преосталих независних, окупационих и марионетских режима.

Друштвена, економска и политичка структура у ратовима захваћеним арапским областима је поремећена и разорена. Уместо реформског развоја друштва у могућем правцу обликовања прозападног модела, догодила се регресија на трибалистичке и теократске форме узурпаторске владавине над обесправљеним поданицима. Ауторитарно консолидовани режими су под изговором потребе демократизовања војним путем разорени. У томе је важну улогу имао западни

46 Видети: Весталд Од Арне, *Глобални Хладни рат. Интервенције у Трећем свету и обликовање нашег доба*, глава „Сједињене Државе и цихад“, стр. 471-478, Архипелаг, Београд, 2008.

47 О томе: Неџиновић Есад, *Geribi. Mudžahedini u BiH 1992-1999*, глава „Milenijumska pretnja“, стр. 304-314, Dan Graf – SEEMO, Београд, 2009.

48 Тако, на пример, Мишел Чосудовски указује на западни манир брзог истицања одговорности Исламске државе (ИСИЛ) за терористичке акте, уз истовремено префуткивање улоге Турске и Саудијске Арабије у подршци ИСИЛУ: Видети: Чосудовски Мишел, „Терористички напад у Бриселу – Гладио Б“, интервју Биљана Ђоровић, месечник *Геополитика*, април 2016, стр. 25.

војни савез НАТО.⁴⁹ Најбољу илустрацију за друштвено и политичко пропадање у предмодерни бездан политизоване квазирелигије пружа хаотична ситуација у Либији у којој власт покушавају да остваре многобројне интересне групе, кланови, племена и савези племена.⁵⁰ У таквим околностима средњекласни слојеви који су имали извесне изгледе на развој и омасовљење, у деградираним и реколонизованим арапским земљама су под неиздрживим притисцима осуђе-ни на узмицање, расељавање у околне земље и, најзад или најпре, исељавање у Европу.

У борби за превласт на одређеним територијама су се на верској матрици сунитско/шиитских подела, раздора и омраза, намножиле групе и фракције које делују самостално или у краткотрајним, нејасним и променљивим савезима.⁵¹ Настала слика односа актера у хаотизованом арапском свету толико је помућена да су само најобавештенији експерти кадри да у преплету интереса разазнају ко са ким одиста сарађује и ко је са ким у стварном сукобу. Укратко, ситуација у поменутиим подручјима наликује старој хобсовској сентенци „рата свих против свих“.

Руска војна интервенција у оружане сукобе који већ дуго оптерећују Сирију указала је на могуће боље поимање заморно сложене ситуације. Енергичним и ефикасним али временски ограниченим дејствима против тачно уочених противника и одређених непријатељских циљева, руски војни фактор није се показао само као делекосежни савезник Сирије и Ирана, него и као заступник превентивног деловања против могућег непријатеља на сопственим границама. Уз то, руска војна интервенција је током 2015/16 године разголитиала скривену природу западне борбе против тзв. Исламске државе и тероризма. Пре свега, указала је на неуспех америчких вишеструко увезаних дејстава; уједно про-

49 Видети: Харстон Цулијан, „Како је НАТО уништио Либију“, дневник *Политика*, 15. новембар 2015, стр. 6.

50 О томе: Иконић Слободан, „Суноврат увезене демократије“, недељник *НИН*, 18. децембар 2014, стр. 56-57. Такође: Вујић Т., „ИД контролише централну Либију“, дневник *Политика*, 18. новембар, 2015, стр. 2.

51 О историјском пореклу подела на сунните и шиите у исламу арапског света, видети: Божовић Раде, *Ислам и Арапи. Бог и човек*, глава „Суннити и шиити: Шербе наспрам вина“, стр. 51-81, Народна књига Алфа, Београд, 2007.

тив Асадовог режима и бораца „Калифата“, као и медијског креирања имица тзв. умерених побуњеника.

Укидање државних стања арапских земаља и њихово превођење у стање хаотичне раздржављености,⁵² свој критеријум проналази у хегемонијалном циљу који претпоставља пуну западну геополитичку доминацију и геоекономску експлоатацију. Тако су, уосталом, на државним рушевинама ирачког, либијског и сиријског режима, и настале зоне невиђене корпоративне експлоатације енергената и милитаризованог бездржавља, из којих у Европу масовно долазе мигранти невољници, али и терористи обучени по свом избору и својој вољи.

Напоследку, зар није реч о блискоисточном, северноафричком и средњеазијском исечку из целине динамичног реконпоновања глобалне моћи у противреченом раздобљу разградње униполаризма и американоократије! Пред очима се одвија слабаљење монопола једине суприсиле и обликовање мултиполаризма, раста више гроздова глобалне моћи у постамеричком свету!⁵³

6. Пролазне земље на мигрантским трасама?

Да би се до неких простора дошло кроз понеке се мора проћи. Пролазак је физички, кинетички и логички међучлан, радња смештена на раздаљини између полазишта и долазишта. Кретање ка циљу одвија се као путовање. Мигранти се покрећу, путују. Географија уз помоћ политике одређује маршруте. На путу ка одредишним земљама мигранти пролазе кроз земље у којима не желе да остану нити да се у њима настане. У неометаним мигрантским проласцима су садржани краткотрајни мигрантски доласци и одласци. Миграције могу да буду веома заморне и мучне, дуге и транс-континенталне. Управо то се догађа у овом часу.

52 О америчком становишту трендова државности арапског света, видети: Кисинџер Хенри, *Светски поредак*, глава „Опадање значаја државе“, стр. 116-119, ЦИД, Подгорица, 2015.

53 О томе: Emmanuel Todd, *Poslije Imperije. Esej o razgradnji američkog sistema*, глава „Završetak“, стр. 223-228, ВЕМУСТ, Сарајево, 2004. Такође: Селенте Цералд, „Америка иде путем пропалих царевина“, стр. 78-83, антологија *Геополитика постмодерног света, Геополитика*, Београд, 2011.

Мигрантске кризе су у већини историјских случајева изазване ратовима или неиздрживим економским невољама. Свака мигрантска криза испољава социјалне, политичке и културне премисе утемељене на изразитој демографској динамици. Миграције, поготову велике по обухваћеним просторствима и масовне броју миграната, такође се испољавају као пролаз и прелаз, и рекло би се *прелазак*, у дословном значењу усмереног кретања и циљане промене места обитавања у простору.

Савремена мигрантска криза потсетила је Европљане и свет на два основна правца уласка у Европу Запада: са азијског Блиског истока и севера Африке. Конвенционалним географски појмовима исказано, мигранти се у Европу запућују из земаља Магреба (Марко, Алжир, Мауританија), Либије и Туниса, и Блиског истока.

Двоструки, морски и копнени правац миграција ка Европи са других континената стари су миленијумима и одвијају се од како постоји њено име и европски географски, културни и политички појам. Морски правац пролази Средоземним морем, преко кога мигрантски талас заплускује обале Шпаније (Иберијски – теснац Гибралтар); Италије (Апенински – острво Лампедуза) и; Грчке – (Егејски – бројна острва и мореузи). Албанија и три јужнословенске земље које се пружају дуж источног дела јадранске обале још увек нису додирнуте медитеранским мигрантским токовима.

Копнени правац, који се пружа осом која од Солунског залива у Егеју, почиње у Грчкој и иде преко Македоније и Србије, уливајући се у средњеевропску Мађарску и полубалканску Хрватску, много је оптерећенији и значајнији.⁵⁴ „Балканска рута“ - како је прозвана траса којом најбројније масе миграната из правца Турске пролазе ка Средњој и Северној Европи – заправо је древни двосмерни пут евро-азијских продора и надирања, освајања и запоседања.

54 Француски новинари Деранс и Симон су описали новонастале прилике у градовима дуж балканске мигрантске руте: Евзони у Грчкој, Велес и Лојане у Македонији, Прешево, Димитровград, Шид и Суботица у Србији, Света Луција у Хрватској, Шентил у Словенији и (евентуално) Кафасан у Албанији. Видети: Derans Žan Arno, Riko Simon, „Nova gvozdena zavesa u Evropi“, наднаслов „Крај надања за избеглице на балканској рути“, српско издање *Le Monde diplomatique*, април 2016, стр. 2-3.

Показало се да земље са медитеранског обода Европе и Балканског полуострва у већини случајева нису коначна одредишта миграната. Државне територије тих земаља су транзитне чиме се истиче унутаревропска миграциона разлика између земаља коначног пријема и оних које су, више или мање, проходна саобраћајница, дакле, земље привременог пријема. Секундарни мигрантски циљ дефинисан је као кретање, пролазак или пропутовање кроз земље које се налазе на траси кретања, али не и трајни остатак у њима. Много значајнији примарни и финални циљ је за огромну већину миграната доспети у оне земље које су међу мигрантима и њиховим организаторима означене као просперитетно и трајно боравиште. Тиме, међутим, земље означене као привремено и пролазно боравиште нису ништа мање изложене разноврсним притисцима, ризицима и угрожавању.⁵⁵

Једна од највећих опасности по транзитне земље на европском копну је, дакле, да се због појачане контроле, постављених рампи, баријера и жичаних зидова, те дословног затварања граница на мигрантским трасама, такве земље невољно преобразе у сабирне земље, популационе резервате на просторима „иза лимеса“,⁵⁶ „депоније“ правно недефинисаних придошлица, избегличке кампове, карантине, логоре и сл. На тај начин би се транзитни карактер пролазних земаља изопачио у трајну привременост, можда и за више деценија формираних прихватилишта „привремено расељених лица“. Показало се, наиме, да су у одсуству међусобног информисања и договарања, ма колико оклевале, транзитне земље најзад принуђене на самозаштитне мере ограничавања и осујећивања уласка илегалних миграната, њиховог што брже сабирања и транспорта до излазних пунктова, али и

55 Као пример бескрупулозног понашања европских политичара према сусретљивим транзитним земаљама какава је Србија, може да послужи становиште француског политичара Николе Саркозија који је предложио да се мигранти задрже у земаљама пролаза. Видети: „БНД: преко Србије у ЕУ стиже 1,5 милиона избеглица“, поднаслов „Европа ће морати да гради колективне избегличке центре. Бивши председник Француске Никола Саркози предлаже да се они подижу у Србији и Бугарској“, дневник *Информер*, 7. септембар, 2015, стр.7.

56 Видети: Кнежевић Милош, *Европа иза лимеса*, глава „Hibris и limes“, стр. 100-101, Слободна књига, Београд, 2001.

спречавања принудног враћања и „добровољног повратка“ миграната на места пролаза.

После колико-толиког заустављања и организовања стихијних мигрантских токова на европском тлу се указала додатна опасност по земље транзита на балканској рути. Међу новонасталим опасностима је највећа принудно враћање мигрантских лица без личних докумената и дефинитивно утврђеног статуса у уске и за дужи боравак неподобне међуграничне и међудржавне појасеве, тзв. ничије земље. Такви поступци ће највероватније изазвати потребу оштријих мера ограничавања и легализације уласка и изласка миграната на државну територију угрожених земаља које, на кулминативној тачки неће искључити ни координисану саозаштитну употребу репресивног апарата: војске, жандармерије и полиције.

Када је реч о ефектима на положај Србије у мигрантској кризи, усаглашавање и договори о кретању миграната, у овом часу, потребни су у погледу заустављања и враћања миграната, пре свих, са Мађарском и Хрватском, а у погледу уласка миграната са Македонијом и Бугарском. Осим билатералних координација и договора балканских и средњеевропских земаља потребан је и јасан макрорегионални пролазни концепт или мигрантска стратегија Балкана, која би у целини и детаљима била усклађена са демополитичким стратегијама Европске уније и, нарочито, земље вишемилионског мигрантског „резервоара“ - Турске. Уколико се то не догоди велики део терета мигрантске кризе ће бити сваљен на пролазне земље.

7. Турска- земља најмасовнијег прихвата миграната

Неспорно, Турска је као велика, многољудна, привредно и војно снажна блискоисточна земља све важнија за оба дела Европе: Европске уније и Евроазијске уније. Европа Уније је, такође узвратно, веома важна за Турску.⁵⁷ Мигрантска криза је показала да се као кључни партнер „земаља

57 О томе: Танасковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неосманизам или Исламизам*, глава „Турска и Европска унија“, стр. 93-105, Службени гласник, Београд, 2015.

квинте“, и, нарочито Немачке, на трансконтиненталној сцени указује управо Ердоганова Турска.

Чињеница да је Турска једина евроазијска и блискоисточна земља са границом према Сирији и ратом опожареним подручјима, указује колико на старе толико савремене животне интересе Анкаре у спољнополитичком проблематизовању и коришћењу мигрантске кризе. Моћно оружје Турске, која је пре више деценија прокламовала жељу да буде део Европске уније, управо су избеглице које отуда притичу у Европу. Блискоисточни мигранти су израсли у посебну манипулативну претњу којом Турска дипломатија шири маневарски простор у политици према ЕУ. Кључна евро-азијска пролазна земља Турска и главна долазна, тј. исходишна земља ЕУ Немачка гурнуте су једна ка другој у неизбежни преговарачки загрљај. Преговарање се довршило потписивањем споразума.⁵⁸

Неспорно је да је савремена Турска земља у снажном геоекономском и геополитичком успону. Према проценама сопствених интереса у садашњости и визијама будућности, економски и војно све снажнија Турска није се одрекла трансконтиненталних и макрорегионалних претензија.⁵⁹ Идеолошки фундамент тих визија, саздан на снажним историјским и геополитичким реминисценцијама, на експанзивном постимперијалном државном плану представља *неоосманизам*.⁶⁰

Иако је декларативно кемалистички оријентисана секуларна земља, савремена Турска није имуна на традицио-

58 Званичну верзију текста турско-европског споразума о мигрантима, видети на адреси: <http://www.consilium.europa.eu/en/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>

59 О томе: Трифковић Срђа, *Сенка цихада. Ислам: догма, историја, амбиција*, глава „Куда иде Турска?“, стр. 256-262, СКЗ, Београд, 2007.

60 О томе: Танасаковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неоосманизам или Исламизам*, глава „Појмовно одређење и главне карактеристике неоосманизма“, стр. 15-29, и *Развојне фазе неоосманитичког концепта*“, стр. 29-52, Службени гласник, Београд, 2015. Оно што једни тумачи прилика виде као опасност османизације Балкана други, са историографске и супротне тачке гледишта, сагледавају као репресивну деосманизацију. Видети: Банковић Сафет, *Деосманизација Балкана и Бошњаци. Ратови и муџахирска прибјегшта*, глава „Између беспућа и наде: Прогони и муџахирски покрет до стварања Републике Турске“, стр. 411-448, издање аутора, Сарајево, 2013.

налну исламску компоненту културног и историјског идентитета. Штавише, *исламизам* све више постаје други стуб спољне политике савремене Турске.

У противречним околностима испуњеним сукобима између неолибералног и мултиконфесионалног вестернизма и нараслог оријенталног исламског фундаментализма, Турска прилагођава наслеђени *кемалистички* секуларни модел донекле модернизованом верском моделу друштвеног уређења. Тиме се Турска појављује као најснажнији заступник и заштитник избегличких маса муслимана на путу преко Балкана ка Европи Уније. Укратко, савремена Турска тежи да обнови улогу глобалног исламског лидера.

Турска нема добре и изглађене односе са својим суседима.⁶¹ Осим великих сила, Турска је у колоплету блискоистичне и европске мигрантске кризе суочена и са регионалним ривалима какви су у исламском свету пре свих Иран, а у арапском свету Египат. Нерешено питање Курда најбројнијег блискоисточног народа без сопствене државе, такође, дуго и снажно оптерећују Турску која је веома осетљива на било какве наговештаје стварања курдске државе која би, следећи етнонационално начело, обухватила и неке делове турске територије на којима народ Курда представља већину.⁶²

Најзад, несавладана и појачана мигрантска криза ставила је Турску у проблематичан положај коришћења повољних прилика за пласирање и учвршћење сопствених националних и државних интереса и повратак у традиционалне интересне сфере у условима јачања скоро апсолутне председничке власти Реџепа Таипа Ердогана. Све то указује на опасну неизвесност на који начин ће поменути демографски и политички процеси одиста да се заврше?

61 Видети: Zalewski Piotr, „How Turkey went from 'Zero problems' to 'Zero friends'“, Интернет адреса: <http://foreignpolicy.com/2013/08/22/how-turkey-went-from-zero-problems-to-zero-friends/> Приступљено: јануара 2016.

62 О томе: Кампини Масимо, *Историја Средњег истока, 1798-2006.*, глава „Курдски проблем“, стр. 193, Београд, 2011.

8. Обновљени комуникациони значај Балкана

Балкан у Европи је поново важан Европи Уније изван и изнад Балкана! Простор Балканског полуострва је, макар и привремено, обновио стратешку важност за миран живот и безбедну судбину Европске уније. У до краја непротумаченом историјском процесу Балкан је на демополитички начин обновио саобраћајни значај за читаву Европу, ону у Унији и ону изван Уније. Други копнени правци, изван оног централнобалканског, показали су се као избегаване и мање коришћене алтернативе.

До недавно у Европској унији је владао еврофорични оптимизам неометаног ширења у географском простору и историјском времену. Од недавно се евроинтеграциони процеси не одвијају према замислима планера проширења Уније на источне и југоисточне просторе Старог континента. Европа је у недостатку историјског даха застала и више се не увећава путем ширења Уније. То је Европа која се територијално, ресурсно и демографски смањује!

Оно што хронотоп Балкана чини важним за Европу Уније јесте чињеница аутохотног, што значи унутаревропски прецизираног ислама. Балкански ислам је европски ислам који није плод савремених имиграционих уноса него еволутивних историјских околности петовековне исламске доминације тим делом Европе, која је окончана почетком прошлог века. На Балкану је оријентални ислам створи нарочите симбиотичке форме какве не постоје у остатку окциденталне Европе. Тај домицилни ислам се по конверзионом пореклу, етнонационалној основи, обичајима и традицији, свакако, разликује од блискоисточног ислама.

Да би се разумео сусрет муслиманских миграната са Балканом као пролазним миграционим простором потребно је, дакле, имати у виду и њихов евентуални додир са балканским и јужнословенским истоверницима. Домицилни балкански муслимани, за разлику од западноевропских муслимана, нису резултат имиграционих процеса већ османске и отоманске доминације тим делом Европе. Балкански муслимани су срасли са поднебљем Балкана и у различитој мери били уклопљени у живот држава на Полуострву. Штавише, током

Титове комунистичке владавине у Југославији јужнословенски муслимани су преображени у нацију Муслимана која је у постјугословенским приликама преименована у нацију Бошњака.

Својатањима балканских и јужнословенских муслимана од стране Ердогановог режима евро-азијске Турске, до нивоа акутне опасности нарастао је ваневропски исламски чинилац.⁶³ У конфузним околностима миграција указала се недоумица око кључног субјекта и праваца евроунијског ширења. Шта се и ко се, заправо, шири и интегрише: Европа путем европиезовања на Балкану, или Балкан посредством деструктивног балаканизовања продире у Европу? Да ли се Европа Уније примиче анадолској Турској, тј. предњој Азији и конвенционално одређеном Блиском истоку, или географски Блиски исток искорачује ка Европи „Зеленом трансверзалом“ преко Балкана? Да ли је довољан традиционално одређени Блиски исток, или се у постмодерној епохи намеће бастардна геополитичка сулуета *Блиског Блиског истока*? Много је отворених питања међу којима је и недоумица у којој врсти демополитичког ширења учествују и остварењу ког геополитичког циља доприносе ваневропски мигранти који, у овом часу, преко Србије на Балкану и другим правцима у великом броју пристижу у Европу?

9. Србија на балканској рути

Унутар граница балканског макро-региона актуелна мигрантска криза испољила се на недовољном стабилованом постјугословенском тлу. Република Србија, која се још увек није у потпуности опоравила од траума југословенске сецесије, агресије НАТО и ампутације и окупације дела државне територије у покрајини Косово и Метохија, без своје воље је постала саобраћајна позорница за пролазак мигрантских колона ка развијеним и богатијим земљама европског Запада.

Због положаја државне територије на средињем или средњем Балкану Србија представља копнену саобраћајну

63 О томе: Танасковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неосманизам или Исламизам*, део „Регионални аспекти неосманизма“, глава „Балкан“, стр. 132-159, Службени гласник, Београд, 2015.

пречицу за мигранте који у таласима Грчке и Македоније доспевају из Турске. Евентуалне руте преко источног или западног Балкана нису толико повољне и до сада су углавном коришћене у изнудици или избегаване. У претходним ратним и поратним миграцијама Србија је била источно исходиште сународничких маса избеглица са западних српских етнонационалних простора. Актуелна мигрантска криза суочила је Србију са географском чињеницом да најдужи део тзв. балканске руте пролази управо преко њене територије и улива се у наредне земље ЕУ: Хрватску и Мађарску. У том смислу, Србија је пролазна и последња „међуземља“ нечланица, тј. кандидат за учлањење, за коју, и поред сусретљивости и топлог пријема, мигранти не испољавају уочљив интерес настањивања.

Истакнути комуникациони положај Србије на балканским „вратима Европе“ указао је на појачану потребу адекватне међуграничне политике спрам ЕУ и других релевантних чинилаца. Српски спољнополитички, дипломатски и безбедносни одговор на мигрантски талас био је наглашена логистичка увиђавност за текуће мигрантске невоље и усаглашавање са реактивним мерама централних европских органа и главне земље пријема Немачке. Претпоставка такве политике Србије темељи се на донекле умирујућем сазнању да Србија ипак није крајња одредишна него тек привремена и пролазна земља која би са своје стране требало да омогући неометано доспевање миграната у обећане земље Уније. Отуда Србија, поред изазова који су долазили од Мађарске и Хрватске, али и Аустрије и Чешке, до сада није посезала за рестриктивним мерама затварања државних граница за мигранте или најстрожим критеријума за давање азила тражиоцима.

Додатни мотиви толерантног становишта српског естаблишмента према приспелим мигрантима налазе се у околности евроинтеграционе политике Србије коју свесрдно заступа. У складу са тим, став према мигрантима се схвата и као полагање теста спољнополитичке и дипломатске оријентације Србије према ЕУ, која ће скоро сигурно бити дугорочно суочена са мигрантском кризом. Србија одатле максималном предустретљивошћу према пролазним мигрантским масама, у овом часу, демонстрира велику пропус-

ност, сасвим супротно рестриктивним корацима затварања граница које су, на пример, предузеле Мађарска, Хрватска, Аустрија, Чешка и неке друге земље. На тај начин Србија је извесним европским круговима постала узорни пример државе нечланице која у свему спроводи препоручене мере ЕУ, чак и када оне нису у потпуности доречене или прихваћене од свих чланица.

Иако је Србија првенствено схваћена као пролазна мигрантска земља, у медијима су се појавила мишљења да би и она требало да постане одредишна земља пријема, тј. финалног насељавања миграната.⁶⁴ Аргументи за овакво редифинисање мигрантског положаја Србије проналазе се у узнемирујућој демографској структури и лошим демографским перспективама земље у наредним деценијама. Штавише, размишља се чак и о планском насељавању ваневропских миграната у опустела подручја Србије. Предлози о мигрантском попуњавању депопулисаних подручја Европе и Србије не темеље се препознатим мулти/националним и мулти/државним интересима. На изглед узгредно пласирани у медијима, такви предлози долазе углавном од неуких опсервера, привидно и провидно брижних активиста каритативних организација тзв. цивилног сектора и неискусних научних почетника.⁶⁵

Полазишта у исказивању спремности за трајни пријем и насељавање миграната у Србији и другде у Европи налазе се у далеким одјецима Поперовог либералног концепта

64 Једна од првих препорука за трајано насељавање изваневропских миграната на државној територији Србије чула се из уста политичке званичнице, повернице за равноправност Бранкице Јанковић која је такву популациону политику предложила 25. августа 2015. године у једном ТВ наступу.

65 Тако, на пример, докторант у Великој Британији Младен Мрдаљ резолутно сматра да Србија може имати сам две стратегије према емигрантима, затварање или отварање. „Затварање намеће ‘опасни менталитет’, културу страха и политику гушења различитости. Друштва која гуше маштовитост и слободу људског израза труну, јер силом немећу стара решења за нове проблеме. Међутим, друштва без јаких уједињујућих осећаја ризикују да их пробелми парализују и поделе. Имигранти јачају национални идентитет домаћина. (...) Уколико се кукавички затворимо и спречимо српство да ‘упија’ и задржава разне различитости бићемо слаби и крхки пред долазећим светским немирима.“ Мрдаљ Младен, „Зашто су Србији потребне арапске избеглице“, дневник *Политика*, 17. септембар, 2015.

отвореног мултиетничког, мултикултурног и мултконфесионалног друштва, али и у бучном сорошевски интонираном, десуверенизујућем и дехристијанизујућем тумачењу.⁶⁶ Скоро да је непотребно потсећати да је заступање концепта Ђерђа Сороша у „решењу“ мигрантске кризе путем масовног и „слободног“ уселавања придошлица са других континента, с оне стране идеје и идеала интегрисане Европе Европљана,⁶⁷ али и Србије као националне државе у европском и балканском, грађанском и демократском облику.

Посебан проблем у српском и балканском геополитичком и демополитичком контексту Европе представља ситуација на Косову и Метохији. Противправно ампутирана и окупирана територија јужне покрајине Републике Србије важна је и како у погледу актуелне мигрантске кризе, тако и шикане над преосталом српским становништво у енклавама и извоза тероризма и несигурности на друга европска подручја.⁶⁸ У тој нестабилној и парадржавној креатури у злогуко преплетеним квазидржавним формама *Албаниде*, *Исламиде*, *Натоиде* и нарочите *Цианиде*,⁶⁹ делује значајан број осведочених исламских екстремиста, вехабија, потенцијалних и реалних терориста са ратним искуствима из ре-

66 Видети: Soros George, „Rebuilding the Asylum System“, Project Syndicate, septembar 26, 2015, Интернет адреса: <http://www.project-syndicate.org/print/rebuilding-refugee-asylum-sistem-by-george-soros-2015-09> Приступљено јануара 2016.

67 О томе је своје одлучно мишљење дао Сорошев земљак, мађарски лидер Виктор Орбан, упозоравајући Европљане да је на делу озбиљан удар на Европу коме је потребно пружити организован отпор. Видети: <http://www.nspm.rs/viktor-orban-izbeglicka-kriza-je-zavjera-protiv-evrope-koju-finansiraju-soros.html> Приступљено јануара 2016.

68 Видети: Трифковић Срђа, *Сенка цихада. Ислам: догма, историја, амбиција*, глава „Косовска веза“, стр. 304-308, СКЗ, Београд, 2007.

69 Вилијем Ендгал је дао језгровито одређење савременог „Косова“: „Косово је вештачка креација ЦИА, која је тренирала нарко-босове попут Хашима Тачија и дозволила им да испред мафије управљају Косовом и да од њега направе Меку за трговину органима и проток дроге. Косово је данас оно што се назива нарко-демократијом и не постоје ни знаке праве демократије, али то не сме та Вашингтону јер Тачи зависи од њих. Они га контролишу. Решење би могло да буде затварање транзитних путева дроге који би могли да прођу кроз Србију. Тиме би се загушили мафијашки извори новца.“ Ендгал Вилијем, „Потоп прети Немачкој“, интервјуер Марко Прелевић, Недељник, 27. јун 2012, стр. 31.

гионалних и глобалних конфликта. Исламски екстремизам међу Албанцима помаган је најиздашније од исламистичких фундаменталиста и екстремиста, нарочито Саудијске Арабије.⁷⁰ Кратко и јасно дијагностификовано: савремена тзв. *Republica Kosova* је нелечено малигно жариште и извозник фанатизованих цихадиста.⁷¹

Напоследку, поменуто је да је овдашњи ослонац за позитивно емпатични став према долазним и пролазним мигрантима заснован на памћењу мигрантске судбине властите нације у скорашњој и дубљој прошлости. С друге стране, изостанак проницљивијих критичких анализа мигрантске кризе дугује се извесном, може се рећи прагматичном аутолимитарању мешања Србије у континенталне и светске послове, у складу са њеним реалним моћима и утицајем.

Уместо закључка: садејство сила шест Г

Напоследку, запитајмо се на шта указује, шта значи и какав друштвени, историјски, политички и људски смисао за ЕУ као наглашени део Европе и европску Србију, има актуелна миграциона криза? Миграциона криза једна од више сустичућих криза у кризном склопу савремене Европе, пре свега оног дела који је политички и правно конституисан на простору Европске уније. Секвенционе, сегментарне и компонентне кризе појачавајућим и мултидимензионалним дејством обликују целину унутрашње кризе Европске уније. У претходним поглављима поменуте су неке димензије у погледу узрочно-последичних односа мигрантске кризе. Реч је о низу преплетених димензија међу којима су најзначајније: 1) Временска, историјска - хронополитичка; 2) просторна, територијална – геополитичка; 3) људска, популациона, де-

70 О томе: Gal Karlota, „Ekstremizam sa arapskom podrškom na Kosovu“, поднаслов „Saudijski novac usađuje konzervativni islam u nekada tolerantno društvo“, *The New York Times. International Report*, српско издање Недељник бр. 9, јун 2016, стр. 6-7.

71 Видети: Елзесер Јирген, Како је цихад стигао на Балкан, *Свети ратници и тајне службе на Балкану*, глава „Црна рупа Албанија“, стр. 116-121, такође „Црни орао, зелене заставе. Иасланици Бин Ладена и Била Клинтон на Косову и Метохији“, стр. 127-131, „УЧК и Ал Каида“, стр. 132-135, Јасен, Београд, 2005.

мографска – демополитичка; 4) привредна, економска – гео-економска; 5) културна, религијска, духовна – геокултурна, и; 6) медијска – геоинформативна.

Уважавајући специфична својства аритмичног историјског времена и политички подељених простора – хронополитике и геополитике – интерпретацију мигрантске кризе могуће је усмерити и ка другим, такође, важним димензијама њеног испољавања у какве, како је речено, спадају: гео-економија, геодемографија, геокултура и геоинформатика.⁷² Уколико се побројане димензије мигрантске кризе интерпретирају интерактивно, разумевање комплексног кризног догађаја се употпуњава. Осмишљени просторни рефлексии догађаја сачињавају *Гео-шест формулу* у којој су садржане и битне димензије актуелне мигрантске кризе. Изражено у духу постмодерног времена, склоног нумерици и акронимима, могло би се рећи да је на делу *дејство сила Г б*.

За разлику од многих унутраевропских конфликтних дешавања претходних деценија, која су изазивала на изглед узгредне интерне и локалне миграције, и поводом којих је реактуализован значај нераскидивог односа политике и простора кроз валидну геополитичку анализу, актуелна миграциона криза је у први план је истурила одсутна демографска питања и њихову нераскидиву повезаност са светом политике.

Текућа временска секвенца покретања становништва са суседних континената ка Европи са високим степеном вероватноће указује на почетак дуже епохе масовних транс-континенталних миграција. Опажени и тумачени простори кретања миграната реafirмишу интерпретативни кредибилитет геополитике. Одатле уз хронополитичка и геополитичка сагледавања у прави план тумачења и разумевања

72 О суштински важном односу политике, тј. геополитике и економије у облику геоекономије, видети: Дугин Александар, *Геополитика постмодерне. Доба нових империја. Осврти на геополитику 21. века*, глава „У каквом су саодносу геополитика и привреда?“, стр. 158-172, „Преводилачака радионица Росић“ - „Никола Пашић“, Београд, 2009.

доспева управо демографија у њеном интензивно политички условљеном, тј. „политизованом“ облику *демополитике*.

Рационалан и систематичан, политиколошки модус сагледавања политичке условности демографских токова отклања бојазан произвољног и ненаучног приступа. Политички фактор је у миграцијама скоро увек приметан, а у одређеним историјским случајевима и доминантан. Невољне и масовне ратне миграције становништва су, наиме, политички изазиване, усмераване и обликоване, па је стога у њиховом тумачењу и разумевању неминовна примена комбинованог политиколошког и демографског метода. Управо је актуелна троконтинентална миграциона криза показала нужност дубљег политиколошког уплива у демографију и разматрање статичног и динамичног односа у покретима становништва на полазним, пролазним и долазним просторима.

Напоследку, миграциона криза је оснажила научну потребу разумевања запретеог односа људског фактора и политички, то јест државно дефинисаних територија преко којих се крећу и на којима желе да се не селе. Одатле је потребно је рећи да се тек методичним уважавањем наведених димензија и узрока комплексне мигрантске кризе може остварити потпунији увид и дубље разумевање њених можда изненађујућих форми и перспектива у односу на читаву Европу и посебно Европску унију као њен делимично интегрисани део.

Литература

- Анђелковић Драгомир, „Авет геополитичког тероризма“, интернет адреса: <http://www.vidovdan.org/aktuelno/item/72103-dragomir-andelkovic-avet-geopolitickog-terorizma>
- Анђелковић Драгомир, „Косово, мигранти и ‘европске вредности’“, дневник *Политика*, 3. септембар 2015.
- Бајрами Агон, „Бег безнадежних“, дневник *Данас*, 14-16. фебруар 2015.
- Банџовић Сафет, *Деосманизација Балкана и Бошњаци. Ратови и муџахирска прибјегжита*, издање аутора, Сарајево, 2013. Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица – Романов, Бања Лука, 2001.
- „БНД: преко Србије у ЕУ стиже 1,5 милиона избеглица“, поднаслов „Европа ће морати да гради колективне избегличке центре. Бивши председник Француске Никола Саркози предлаже да се они подижу у Србији и Бугарској“, дневник *Информер*, 7. септембар, 2015.
- Бобић Мирјана, *Постмодерне популационе студије*, Институт за социолошка истраживања – Чигоја штампа, Београд, 2013.
- Божовић Раде, *Ислам и Арапи. Бог и човек*, Народна књига - Алфа, Београд, 2007.
- Божовић Раде, *Пут ислама. Поглед у исламско-арапску културу*, Службени гласник, Београд, 2015.
- Весталд Од Арне, *Глобални Хладни рат. Интервенције у Трећем свету и обликовање нашег доба*, Архипелаг, Београд, 2008.
- „Већи страх од избеглица него од Исламске државе“, наднаслов „Осам европских криза“, дневник *Политика*, 7. март 2016.
- Влачо Немања, „Фашиста из срца Европе“, дневник *Блиц*, 12. септембар, 2015.
- Вујић Т., „ИД контролише централну Либију“, дневник *Политика*, 18. новембар, 2015.
- Вучинић Драган, „Похлепа је узрок кризе у Сирији“,

- „Исламски теолог Шеих Хосеин у САНУ о исламу и будућности новца“, дневник *Новости*, 8. октобар 2015.
- Дел Вал Александар, *Исламизам и Сједињене Државе – Алијанса против Европе*, Службени лист СРЈ, Београд, 1998.
- Derans Žan Arno, Riko Simon, „Nova gvozdena zavesa u Evropi“, српско издање *Le Monde diplomatique*, април 2016.
- Ђурковић Миша, „Тероризам, хибридни ратови и вредности – односи Турске и Немачке након тзв. ‘Арапског пролећа’“, *Политика националне безбедности*, годишњак, бр. 1, 2016.
- Елзесер Јирген, *Како је џихад стигао на Балкан, Свети ратници и тајне службе на Балкану*, Јасен, Београд, 2005.
- Ендгал Вилијем, „Потоп прети Немачкој“, интервјуер Марко Прелевић, *Недељник*, 27. јун 2012.
- Живић Дражен, „Избеглице у Европу доносе своју виталност“, дневник *Данас*, 29. октобар, 2015.
- Zalewski Piotr, „How Turkeu went from ‘Zero problems’ to ‘Zero friends’“, Интернет адреса: <http://foreignpolicy.com/2013/08/22/how-turkeu-went-from-zero-problems-to-zero-friends/>
- „ИД контролише централну Либију“, дневник *Политика*, Т. Вујуић, 18. новембар, 2015.
- Иконић Слободан, „Суноврат увезене демократије“, недељник *НИН*, 18. децембар 2014.
- Јакшић Бошко, „Калифат на Балкану“, дневник *Политика*, 13. јул 2015.
- Zalewski Piotr, „How Turkeu went from ‘Zero problems’ to ‘Zero friends’“, интернет адреса: <http://foreignpolicy.com/2013/08/22/how-turkeu-went-from-zero-problems-to-zero-friends/>
- Јанковић Слободан, „Политика ЕУ према источном и јужном Медитерану“, *Национални интерес*, vol. 21, бр. 3, Београд, 2014.
- Јевтић Мирољуб, „Избегличка криза и религија“, интернет адреса: <http://evroazijainfo.in.rs/>

- <http://borbazaveru.info.content/view/8302/33/>.
Приступљено јануара 2016.
- Јовановић Наташа, „Европа је уморна против Бога“, поднаслов „Како је православна интелигенција одговорила на питање хришћанског поимања велике миграционе кризе?“, недељник *Печат*, бр. 417, 29. април 2016.
- Кампанини Масимо, *Историја Средњег истока, 1798-2006.*, Клио, Београд, 2011.
- Кисинџер Хенри, *Светски поредак*, ЦИД, Подгорица, 2015.
- Кјелен Рудолф, *Држава као животни облик. Модерна државна теорија*, издање Ђ. Ђурђевића, Београд-Сарајево, 1923.
- Кнежевић Милош, *Европа иза лимеса*, Слободна књига, Београд, 2001.
- Кнежевић Милош, *Евроскептицизам. Где је Европа? 111 евроскептичких фрагмената*, Заслон, Шабац, 2008.
- Крамер Дејвид, „Асад и Исламска држава изазвали избегличку кризу“, дневник *Данас*, 24. септембар 2015.
- „Мађарска враћа Албанце у Србију“, дневник *Политика*, 10. фебруар 2015.
- Макинџер Халфорд, *Демократски идеали и стварност. Студија политике обнове*, Метафизика, Београд, 2009.
- Мрдаљ Младен, „Зашто су Србији потребне арапске избеглице“, дневник *Политика*, 17. септембар, 2015.
- „Нафта цихадиста за ЕУ и Турску“, дневник *Политика*, 27. септембар 2015.
- Nimmo Kurt, „Goldman-Sach Boss, Bilderberg Member Peter Sutherland: Europe Needs More Refugees From Africa, Syria“, *Infowars*, June 29, 2015.
- <http://www.infowars.com/goldman-sachs-boss-bilderberg-member-perter-sutherland-europe-needs-more-refugees-from-africa-syria/>
- Петровић Зоран Пироћанац, *Усама бен Ладем и „Зелена коминтерна“ против јудео-хришћанске цивилизације*, Евро, Београд, 2002.

- Петровић Иван, *Утицај исламског екстремизма на Ал Каиду. Исламски екстремизам као идеолошка платформа*, Службени гласник, Београд, 2015.
- Replacement Migration: Is It A Solution To Declining And Ageing Populaton?* United Nations Population Division, 17. March 2000. <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/migration.ht> Приступљено јануара 2016.
- Селенте Џералд, „Америка иде путем пропалих царевина“, антологија *Геополитика постмодерног света*, *Геополитика*, Београд, 2011.
- Симеуновић Драган, „Миграције и национални интерес Србије“, *Национални интерес*, бр. 3, 2015.
- Soros George, „Rebuilding the Asylum System“, Project Syndicate, septembar 26, 2015, Интернет адреса: <http://www.project-syndicate.org/print/rebuilding-refugee-asylum-sistem-by-george-soros-2015-09>
- „СТИЖУ климатске избеглице“, „Досије“, дневник *Политика*, 4. јануар 2016.
- Стојановић Никола, „Криза у медитеранском суседству: тест за миграциону политику Европске Уније, *Међународна политика*, vol. LXVII, бр. 4, Београд, 2015.
- Танасковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неоосманизам или Исламизам*, Службени гласник, Београд, 2015.
- Todd Emmanuel, *Poslije Imperije. Esej o razgradnji američkog sistema*, ВЕМУСТ, Сарајево, 2004.
- Трифковић Срђа, *Сенка цихада. Ислам: догма, историја, амбиција*, СКЗ, Београд, 2007.
- Фај Гијом, „Почиње освајање Европе“, наднаслов „Избегличка криза и почетак краја цивилизације“, недељник *Печат*, бр. 418, 29. април, 2016.
- Филимонова Ана, „Шта смерају албанске избеглице?“, дневник *Новости*, 23. фебруар 2015.
- Фишер Јошка, „Повратак геополитике“, дневник *Данас*, 3. новембар, 2015.
- Фрај Гијом, „Почиње освајање Европе“, недељник *Печат*, бр. 418, 29. Април, 2016.

- Friganović Mladen, *Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
- Хайзенко Петер, „WesternUnion и спланированная логистика миграционных потоков“, <http://www.andrewelonline.com>.
- Хантингтон Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, Подгорица - Романов, Бања Лука, 2000.
- Харстон Џулијан, „Како је НАТО уништио Либију“, дневник *Политика*, 15. новембар 2015.
- Нећимовић Есад, *Geribi. Mudžahedini и ВиН 1992-1999*, Dan Graf – SEEMO, Beograd, 2009.
- Хити Филип, *Историја Арапа. Од најстаријих времена од данас*, „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1988.
- Хорват Срећко, Жижек Славој, *Шта Европа жели?* Лагуна, Београд, 2014.
- <http://www.nspm.rs/viktor-orban-izbeglicka-kriza-je-zavjera-protiv-evrope-koju-finansira-soros-html>
- <http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnjenja/istrzivanje-srbija-oktobar-2015.html>
- <http://www.consilium.europa.eu/en/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>
- Ђирјаковић Зоран, *Глобална Африка. Последице глобализацијских и модернизацијских процеса јужно од Сахаре*, Архипелаг, Београд, 2013.
- Чосудовски Мишел, „Терористички напад у Бриселу – Гладио Б“, интервју Биљана Ђоровић, месечник *Геополитика*, април 2016.
- Чупић Зоран, „Европска унија у транзицији“, зборник *Криза Европске уније*, Службени гласник, Београд, 2013.
- „Џихадисти згрћу милијарде“, поднаслов „Само од шверца нафте добијају два милиона евра дневно. Посебан порез на немуслимане“, дневник *Новости*, 11. децембар, 2015,
- Waterfield Bruno, „Secret EU plan to throw out the thousands of migrants“, *The Times* 7. October 2015.
- Weiss Michael, Hassan Hassan, *ISIS – u srcu vojske terora*, Buybook, Zagreb, 2015.

Milos Knezevic

*THE MIGRANT CRISIS IN THE FOCUS OF
DEMO-POLITICS
The European Union Facing the Challenge of
Demographic Change*

Resume

However much people may become accustomed to living under crises, the human desire to attain a state of anti-crisis and prosperity is inextinguishable. The crisis is biting away at personal and social ideals; crises are a sobering corrective mechanism of utopianism, the conflicting feature of contemporary global relations. The global crisis, planetary crises agents and the “importation of crisis” from non-European regions may be viewed from a distance, as a phenomenon of external crises that are “encircling” Europe in its entirety, and especially the European Union. The existing forms of the European multi-crises point to dimensions of internal crises, which in the constant dialectics of internal and external discernment of phenomena, manifest themselves as primary. At the same time and with no less force there also act external causes, thus the European migrant crisis manifests itself through two, certainly interacting, but under analysis, sufficiently separated dimensions of external and internal disturbances.

The current migrant crisis is a special example of the expanding global crisis with concluding internal-European effects. In the global migrant crisis, Europe is participating as an active subject and suffering object, in both of its geopolitical and geo-economic aggregate parts: The European Union and Euro-Asian Union. However, the current migrant crisis encompasses also European countries from outside of the union “remainder”, or countries and peoples that are taking the “third way”, countries that are undoubtedly European, despite the fact that they are not politically and militarily integrated within it. Among these countries is Serbia!

The migration crisis has erupted in all its force during a period of the recession of European economies brought about by consecutive economic and financial crises in 2008 and 2011. The severe debt crisis of Greece and the open armed conflict in the Ukraine have come to burden the crisis environment in which the Union has found itself in the second decade of this century. This conflict had given rise to a far-reaching crisis in Russian-Euro Union and Euro-American relations. The dangers posed by multiplied terrorist threats and increased terrorist strikes in countries of the EU, also, are what very strongly mark the current European crisis. And last, the deep structural crisis and crisis of strategies, visions and ideals of the Union have a bearing on the so-far unseen increase in criticism of Brussels' institutions, the rise of Euro-skepticism and Euro-nihilism, and the open tendency of all the more citizens of certain member states – for example Great Britain and Greece – to leave the membership of the Union.

Sequential, segmentary and component crises that are on the constant increase and the existing multi-dimensional effects are factors shaping the entirety of the internal crisis of the European Union. Scientific researchers are directed to the investigation of diverse crisis deformations and specific dimensions in which the current migrant crisis is manifested. In this work there have been mentioned certain dimensions of cause-effect relations of the migrant crisis in Europe and in general. We are here referring to the intertwining of dimensions among which are discernible the following: 1) Temporal, historical -- chronopolitical; 2) Spatial, territorial –geopolitical; 3) Humane, populational, demographic – demopolitical; 4) Economic, economic – geo-economic; 5) Cultural, religious, spiritual – geo-cultural; and 6) Media – geo-informational.

The phenomenology of this migrant crisis (that is not diminishing in the least) offers a plethora of possibilities for multi-disciplinary interpretations. The current tri-continental migration crisis has exhibited the necessity of politicological bearing on demography and the analysis of the movement of populations within the starting and transitory, territories and territories of arrival, methods and categories of demopolitics

(demographic policy). The migration crisis has strengthened the scientific need for understanding the complex relationship of the human factor and territories across which the migrants are moving and on which they wish to settle. In conclusion, it should be stated that only with the methodic acceptance and recognition of the aforementioned dimensions and causes of the complex migrant crisis is it possible to attain a fuller understanding of its forms and prospects in relation to the whole of Europe and especially of the European Union as its only slightly integrated part.

Keywords: migrant crisis, war in Syria, war migrations, demopolitics, integration, Serbia, Europe, islamic terrorism, European Union.

■
* Овај рад је примљен 1. марта 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 23. маја 2016. године..